

8.Sınıf TC İnkılap Tarihi Konu Özetleri

6.Ünite : Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası

2.Bölüm : Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası

a. Lozan Barış Antlaşması (24 Temmuz 1923)

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra galip gelen devletler, savaştan yenilgi ile çıkan devletlere çok ağır şartlar taşıyan antlaşmalar imzalattılar. Osmanlı Devleti'ne de Sevr Antlaşması'nı kabul ettirdiler. Türk milleti Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğinde başlattığı Millî Mücadele'yi zaferle sonuçlandırarak Sevr Antlaşması'nı imzalatan devletlere Lozan Barış Antlaşması'nı imzalatmayı başardı. Bu antlaşma, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluşunda önemli bir yere sahiptir. Bu antlaşmanın değerini daha iyi anlayabilmek için önce Sevr Antlaşması'nın maddelerini tekrar tekrar incelemek gerekir. Böylece Türk milletinin bağımsızlığını çok zor şartlar altında kazandığı anlaşılacaktır. Lozan Barış Antlaşması, savaş meydanlarındaki başarının diplomasi ile tamamlandığı son halkadır. Lozan Barış Antlaşması, Birinci Dünya Savaşı'nın galip devletlerine imzalatılması bakımından son derece önemlidir.

24 Temmuz 1923 tarihinde imzalanan Lozan Barış Antlaşması'yla Misak-ı Millî'nin ilkeleri büyük ölçüde gerçekleştirilmiştir. Türkiye bu antlaşma ile taleplerinin önemli bir bölümünü kabul ettirmiştir. Lozan Barış Antlaşması ile Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin varlığı uluslararası toplum tarafından onaylanmıştır.

Lozan Barış Antlaşması'nın önemini daha iyi kavrayabilmek için dönemin antlaşmalarına bakmak gerekir. Bu antlaşmayla Türk milletini köleleştirmek ve Türk toprakları üzerinde küçük küçük devletler kurarak Anadolu topraklarını parçalamak amacıyla yapılan Sevr Antlaşması geçersiz kılınmıştır.

Emperyalist devletlere karşı verilen mücadele sonunda kurulan Türk devleti, bütün dünya tarafından kabul edilmiştir. Böylece Millî Mücadele Dönemi ve sonrası, bağımsızlığını kaybeden bütün uluslar için örnek teşkil etmiştir.

Osmanlı Devleti'nden yeni Türk devletine kalan Türk milletinin siyasal, ekonomik, adli, hukuki alanlarda yaşadığı olay ve sorunların büyük bir bölümü Lozan Barış Antlaşması ile çözüme kavuşturulmaya çalışılmıştır. Lozan Barış Antlaşması güncelliğini hâlen korurken Türk dış politikasının ana çerçevesinin oluşturulmasında ve uluslararası ilişkilerimizin yürütülmesinde büyük önem taşımaktadır.

b. Türk Dış Politikasında Yaşanan Gelişmeler Yabancı Okullar Sorunu

Osmanlı Devleti'nde yabancı devletlerin kendi kültürlerini ve dinlerini yaymak için açtıkları birçok okul faaliyet göstermekteydi. Zamanla bu okullar, dış güçlerin de kışkırtması ile Türk düşmanlığı yapan zararlı kuruluşlar hâline gelmişlerdi.

Lozan Barış Antlaşması'nda yabancı okullar sorunu Türkiye'nin inisiyatifine bırakılmıştı. Cumhuriyetin kurulması ile birlikte çağdaşlaşma yolunda ilerlemek amacı ile Tevhid-i Tedrisat Kanunu kabul edildi. Eğitim kurumları bir çatı altında toplandı. 1925 yılında yabancı okullar ile

ilgili bir tamim yayımlanarak yabancı okullar Türk Millî Eğitimine bağlı hâle getirildi. Bu tamime göre Türkiye'deki yabancı okullara aşağıdaki kurallara uyma zorunluluğu getirildi.

- Yabancı okullar Millî Eğitim Bakanlığına bağlı olacak,
- Müfredatları ve uygulamaları Türk müfettişleri tarafından denetlenecek,
- Türkçe, tarih ve coğrafya dersleri Türkçe olacak ve Türk öğretmenler tarafından okutulacaktır.

Bunları Biliyor musunuz?

1897 yılında Osmanlı Devleti sınırları içerisinde üç yüze yakın Amerikan ve Fransız okulu faaliyet gösteriyordu.

1926 yılında çıkarılan Maarif Teşkilatı Hakkında Kanun ile Türkiye'de okul açma hakkı ve izni sadece Millî Eğitim Bakanlığına verildi.

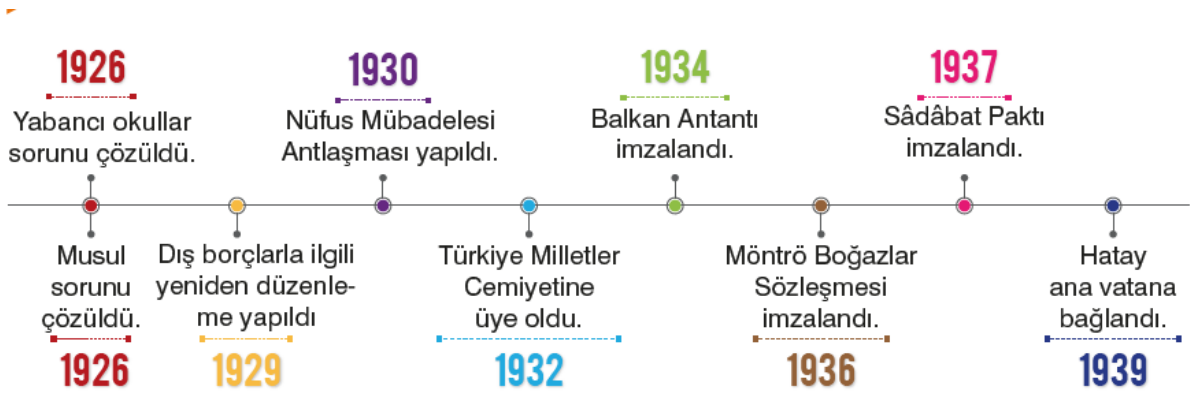
Türkiye'de kültürel faaliyetler konusunda etkili bir devlet olan Fransa, bu uygulamaya itiraz etti. Daha önce Osmanlı Devleti'nin verdiği tavizleri devam ettirmek istedi. Fakat Türkiye Cumhuriyeti, Lozan'da elde ettiği haklara dayanarak bu konunun bir iç sorun olduğunu hatırlattı ve Fransa'nın taleplerini reddetti. Türkiye'nin kararlı tutumu karşısında Fransa, bu isteklerinden vazgeçmek zorunda kaldı.

Unutmayınız

Fransa'nın Türkiye'deki okulları ile ilgili istekleri, ülkemizin bağımsızlık haklarına müdahale olarak değerlendirilerek geri çevrilmiştir.

Musul Sorunu

Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasından sonra Türkiye, İtilaf Devletleri ile yaptığı görüşmeler sonucunda Lozan Barış Antlaşması'nı imzalamıştı. Bu antlaşma ile yeni Türk Devleti'nin kurulduğu, bütün dünya tarafından kabul edildi. Fakat barış görüşmelerinde Türkiye-Irak sınırı çözümlenemedi. Lozan'da Türkiye ile Irak arasındaki sınırların dokuz ay içinde iki ülke arasında yapılacak görüşmeler ile belirlenmesi kararlaştırıldı.

1924 yılında İstanbul'da, Türkiye ve İngiltere arasında başlayan görüşmelerden de bir sonuç alınamadı. Çünkü Türkiye, Türklerin çoğunlukta bulunduğu ve Misak-ı Millî sınırları içinde olan Musul'un kendisine verilmesini istiyordu. İngiltere ise zengin petrol kaynaklarını kaybetmemek için Musul'un kendi himayesi altındaki Irak'a bırakılmasından yanaydı.

İki ülke arasında yapılan görüşmelerden bir sonuç alınamayınca İngiltere sorunun çözümü için Milletler Cemiyetine başvurdu. Fakat bu tarihte Türkiye'nin Milletler Cemiyetine üye olmaması ve hiçbir ülkenin bizi desteklememesi sebebiyle Musul konusunda etkili olunamadı.

Milletler Cemiyetinde bu gelişmeler yaşanırken İngiltere, Türkiye'nin doğusunda ortaya çıkan rejim karşıtı bir ayaklanmayı gizlice desteklemeye başladı. Musul için yapılan askerî hazırlık, doğuda çıkan bu ayaklanmanın bastırılmasında kullanıldı. Bu arada Milletler Cemiyeti, Musul'un Irak'a verilmesi yönünde bir tavsiye kararı aldı. Türkiye, bu tavsiye kararına uyararak İngiltere ile anlaşma yoluna gitti. İngiltere ile Türkiye arasında, 5 Haziran 1926 tarihinde **Ankara Antlaşması** imzalandı. Bu antlaşmaya göre;

- Musul, Kerkük ve Süleymaniye İngiliz sömürgesi olan Irak'a bırakıldı.
- Türkiye'nin Irak ile olan sınırı çizildi.
- Irak, Musul'dan elde ettiği petrol gelirlerinden %10'unu 25 yıllığına Türkiye'ye verecekti.

Unutmayınız

Musul'dan elde edilecek 25 yıllık petrol geliri, 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı'nın yol açtığı ekonomik sıkıntılar nedeniyle İngiltere'den toplu olarak alınmıştır.

Dış Borçlar Sorunu

Türkiye ile Fransa arasındaki en büyük sorunlardan biri de borçlar meselesi idi. Osmanlı Devleti'nin en çok borç aldığı devlet Fransa idi. Lozan Barış görüşmelerinde bu konu karara bağlanamamıştı. Daha sonra Türkiye ile Fransa arasında borçlar meselesi ile ilgili yapılan görüşmeler 1928 yılında sonuçlandı. Ödenecek borç taksitlendirildi. Ancak 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı Türk ekonomisini olumsuz etkiledi. Bunun üzerine iki devlet arasındaki görüşmelere yeniden başlandı. 22 Nisan 1933 tarihinde Paris'te Türkiye'nin lehine olan yeni bir sözleşme imzalandı ve borç miktarı taksitlendirildi. Osmanlı Devleti'nden kalan son borç taksidi 1954 yılında ödendi.

Nüfus Mübadelesi (10 Haziran 1930)

Etabli: Bir yerde oturan, yaşayan, yerleşik demektir.

Mübadele: Kelime olarak değiş tokuş anlamına gelmektedir. Tarihimizde Yunanistan'da yaşayan Türkler ile Türkiye'de yaşayan Rumların yer değiştirmesi olarak bilinir.

Lozan Barış görüşmelerinde "İstanbul'da yaşayan Rumlar ile Batı Trakya'da yaşayan Türkler dışında, Anadolu'daki ve Doğu Trakya'daki Rumlar ile Yunanistan'daki Türkler karşılıklı olarak yer değiştirecektir." diye bir karar alınmıştı.

Yunan Hükûmeti, İstanbul'da daha fazla Rum bırakmak için Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan önce gelenleri ve etabli (yerleşmiş) olmayanları da bu sayıya dâhil etmeye çalışıyordu. Bu görüş Türkiye tarafından kabul edilmeyince iki ülke arasında politik görüş ayrılığı yaşandı.

Daha sonra Türkiye ve Yunanistan arasında yapılan ikili görüşmeler sonucunda, Yunan Başbakanı Venizelos ile Türkiye adına Başbakan İsmet İnönü arasında bir **Nüfus Değişim Antlaşması** imzalandı (10 Haziran 1930).

Bu antlaşmaya göre yapılacaklar şunlardır:

- Yerleşme ve doğum tarihine bakılmaksızın İstanbul, Gökçeada ve Bozcaada'da yaşayan Rumlar göç etmeyecek,
- Batı Trakya'da yaşayan Türkler yerlerinde kalacak,
- İstanbul dışında Anadolu'nun çeşitli yerlerinde yaşayan Rumlar ile Yunanistan'ın çeşitli yerlerinde yaşayan Türkler ise karşılıklı olarak yer değiştireceklerdir.

Montrö Boğazlar Sözleşmesi (20 Temmuz 1936)

Boğazlar, Lozan Barış Antlaşması'nda Türk temsilcisinin başkanlığında uluslararası bir komisyonun denetimine bırakılmıştı. Akdeniz ve Karadeniz'i birbirine bağlayan bu su yolu, Türkiye için stratejik bir öneme sahipti. Fakat, Lozan Antlaşması'na göre Türkiye'nin boğazlar üzerinde tam bir egemenlik hakkı bulunmuyordu.

Birinci Dünya Savaşı'nın çözemediği pek çok sorun sebebiyle dünya devletleri bir kez daha hızlı bir silahlanma yarışına girdiler. İtalya ile Habeşistan arasında savaş başlarken Japonya da Mançurya'ya saldırdı. Bu gelişmelerden rahatsız olan Türkiye, Atatürk'ün önderliğinde boğazlar sorununu çözmek için ilgili devletlere görüşme çağrısında bulundu.

İsviçre'nin Montrö kentinde toplanan konferansa; Türkiye, İngiltere, Fransa, Sovyetler Birliği, Yunanistan, Bulgaristan, Romanya, Yugoslavya ve Japonya katıldı. Yapılan görüşmelerin sonucunda 20 Temmuz 1936 tarihinde, Montrö Boğazlar Sözleşmesi imzalandı. Bu sözleşmeye göre;

- Boğazlar Komisyonu kaldırılarak boğazların kontrolü Türkiye'ye bırakıldı.
- Türkiye'nin boğazların her iki yakasında da istediği kadar asker bulundurabileceği kabul edildi.
- Ticaret gemilerine Boğazlardan geçiş serbestliği tanındı.
- Boğazlardan geçecek savaş gemilerinin önceden Türkiye'ye haber vermesine ve Türkiye savaşta ise yabancı savaş gemilerinin boğazlardan geçiş izninin Türkiye'ye bırakılmasına karar verildi.

Montrö Boğazlar Sözleşmesi ile Türkiye siyasi alanda büyük bir başarı kazandı. Bu sözleşme ile Türkiye, izlemiş olduğu barışçı politika ve diplomatik girişimler sonucunda boğazların egemenliğini elde etmiş oldu. Atatürk'ün izlediği dış politika ve girişimler sonucunda tamamen egemenliğimize geçen boğazların, Türkiye için ne kadar büyük bir stratejik önem taşıdığı bugün daha iyi anlaşılmaktadır.

Unutmayınız

Atatürk'ün dış politikada izlediği barışçı politika sayesinde boğazlarda tam bir egemenlik sağlanmış oldu.

c. Türkiye'nin Milletler Cemiyetine Girmesi (18 Temmuz 1932)

Milletler Cemiyeti (Cemiyet-i Akvam), Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda ABD Başkanı Wilson'un ilkeleri doğrultusunda kuruldu. Cemiyetin amaçları arasında şunlar vardı:

- Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra devletlerarası çıkan sorunları çözmek
- Dünya barışını sağlamak
- Savaştan yenik çıkan devletlerin haklarını korumak
- Dünya devletleri arasındaki siyasi ve kültürel ilişkileri geliştirmek

1920 yılında uluslararası barışın korunması ve iş birliğinin geliştirilmesi için Milletler Cemiyeti kuruldu. Milletler Cemiyetinin kuruluşunda her ne kadar ABD etkili olduysa da Cemiyetin en etkili devleti İngiltere idi. Bir süre sonra cemiyet, amacından uzaklaşarak büyük devletlerin çıkarlarını koruyan bir kuruluş hâline dönüştü.

Lozan Barış Antlaşması'nın imzalanmasından sonra Türkiye, Atatürk'ün "Yurtta barış, dünyada barış!" ilkesi doğrultusunda hareket ederek çevresindeki devletler ile dostane ilişkiler kurmaya başladı. Büyük devletlere hizmet eden Milletler Cemiyetine üye olma konusunda uzak durmaya çalıştı. Bu uzak durmanın nedeni, Musul sorununun çözümünde Milletler Cemiyetinin aleyhimize karar vermesiydi.

Türkiye'nin 1928 yılında, Avrupa'daki Silahsızlanma Konferansı'na katılması ve uluslararası sorunları barış yolu ile çözmeye çalışması Batılı ülkelerin dikkatini çekti. Türkiye'nin Milletler Cemiyetine üye olması konusundaki sorulara Atatürk, "Çağırınlar katılalım." şeklinde görüş bildirdi. Bunun üzerine 1932 tarihinde, Milletler Cemiyeti, Türkiye'ye Cemiyete katılması çağrısında bulundu. İspanya ve Yunanistan'ın verdiği teklif ile Türkiye, 18 Temmuz 1932 tarihinde Milletler Cemiyetine üye oldu

Türkiye, Milletler Cemiyetine üye olmakla, dünya barışına katkıda bulunmak ve güçlü devletlerarasına girerek dış politikada karşılaştığı sorunları çözmek için diplomatik destek sağlamayı amaç edinmiştir.

Unutmayınız

Eski adı Cemiyet-i Akvam olan Milletler Cemiyeti, günümüzdeki Birleşmiş Milletler Teşkilatının bir benzeri idi.

ç. Balkan Antantı ve Sâdâbat Paktı (9 Şubat 1934)

Balkan Antantı

Birinci Dünya Savaşı'nın bitişinden sonra imzalanan barış antlaşmaları dünya barışını sağlayacak nitelikte değildi. Bu antlaşmaların adaletli bir biçimde yapılmamasından dolayı tüm ülkeler durumdan şikâyetçiydi. Barışı sağlamak için kurulan Milletler Cemiyeti de devletlerarası sorunların çözümünde etkili olamayınca ülkeler birbiri ile dayanışma yoluna gitmeye başladı.

Birinci Dünya Savaşı sonunda çizilen yeni Balkan haritasından özellikle İtalya ve Almanya hoşnut değildi. Hem İtalya hem de Almanya, Balkan topraklarında söz sahibi olmak istediklerini zaman zaman belli ediyordu. Bu iki ülkenin 1933 yılından itibaren hızla silahlanmaya başlaması, Balkan ülkelerini iyice kuşkuya düşürdü.

Atatürk'ün izlediği millî dış politika sonucunda Türkiye ile Yunanistan arasında bir yakınlaşma başlamıştı. Almanya ve İtalya'dan çekinen Balkan ülkelerinden Yugoslavya ve Romanya da bu yakınlaşmaya katıldı. Bunun üzerine Türkiye, Yunanistan, Romanya ve Yugoslavya Atina'da bir araya gelerek aralarında **Balkan Antantı**'nı imzaladı (9 Şubat 1934)

Unutmayınız

Arnavutluk, İtalya'dan çekindiği için Bulgaristan ise Makedonya sorunundan dolayı bu antanta katılmadı.

Balkan Antantı ile devletler karşılıklı sınırlarını garanti altına aldı. Ayrıca aralarında ekonomik ve siyasi iş birliği yapılmasını kararlaştırdı. Türkiye'nin, bu antantın devam etmesini ve geliştirilmesini istemesine rağmen antant, İkinci Dünya Savaşı'nın çıkması ile 1940 yılında geçerliliğini yitirdi.

Sâdâbat Paktı (8 Temmuz 1937)

Türkiye, batı sınırını Balkan Antantı ile koruma altına aldıktan sonra, doğu sınırını da güvence altına almak istiyordu. Çünkü İtalya, Orta Doğu üzerinde yayılcı bir politika izliyordu. Durumun önemini anlayan Türkiye 1927 yılında Irak, 1932 yılında da İran ile birer antlaşma yaptı. Afganistan ise Türkiye ile daha Kurtuluş Savaşı yıllarında bir dostluk antlaşması imzalamıştı.

1935 yılında İtalya'nın Habeşistan'a saldırması, Doğu Akdeniz'in ve Orta Doğu'nun güvenliğini tehlikeye düşürdü. Bu durumdan rahatsızlık duyan Türkiye, İran, Irak ve Afganistan 8 Temmuz 1937 tarihinde, Tahran'da bir araya geldi. Bölge güvenliğini sağlamak için aralarında **Sâdâbat Paktı**'ni imzaladılar. İmzalanan pakt ile hem İtalya'nın Orta Doğu'daki emellerine karşı bir güç birliği oluşturuldu hem de Türkiye'nin doğu sınırı güvence altına alınmış oldu. Ayrıca pakta katılan ülkeler birbirinin iç işlerine karışmama, ortak çıkarlar konusunda dayanışma ve iş birliği yapma kararlarını aldılar.

Unutmayınız

Türkiye, batısında ve doğusunda oluşturduğu savunma paktları ile dünya devletlerine barışçı bir ülke olduğunu bir kez daha ispatlamış oldu.